

АКТУАЛНИ ПРОБЛЕМИ НА ИНОВАЦИОННАТА ПОЛИТИКА

В началото на 2005 г. излезе от печат книгата на авторски колектив от Икономическия институт при БАН с ръководител ст. н. с. д-р Росица Чобанова и членове н. с. д-р Павлинка Найденова и н. с. д-р Радостина Бакърджиева,^{*} посветена на иновационната политика в България.

Актуалността и необходимостта от идентифицирането на икономическите проблеми пред тази политика е безспорна от гледна точка на развитието и успешното интегриране на икономиката ни към Европейския съюз. У нас най-често обсъжданията на подобни проблеми се свеждат до представяне на аргументите за: липса на ресурси в предприятията; утежнените условия за получаване на банкови кредити (напоследък имащи тенденция към облекчаване); невъзможността да се създаде национален иновационен фонд поради договореностите с МВФ (отскоро създаден, макар и с незначителен ресурс от 5 млн. лв., но без ясни приоритети на функциониране); свитото търсене на нови продукти и услуги на местния пазар и световната икономическа рецесия; ограничения бюджетен ресурс; пренебрежимо малкия обем от чужди инвестиции за научни изследвания и обновяване.

Посочените аргументи се използват, за да се докаже, че пред страната стоят само проблемите на оцеляването и е необосновано сериозно да се дискутира такава политика, свързана със съвременно конкурентоспособно икономическо развитие. В резултат от това и досега България няма ясно дефинирана държавна или национална иновационна политика, а дискусиите за формулирането ѝ са твърде слаби и на практика нямат въздействие върху реалните икономически и политически процеси.

В разглежданата книга е поставен въпросът за промененото значение на използването на знанието за икономическото развитие и произтичащите жизненоважни специфични за България проблеми пред иновационна политика. Те са свързани с факта, че въпреки стабилната макроикономическа среда след въвеждането на паричния съвет в страната иновационната активност на българските предприятия не бележи подобрене, дори спада. И като резултат равнището на разходите за научноизследователска и развойна дейност (НИРД), съотнесени към БВП, са 0.43% за 2003 г. Това ниско равнище не се предвижда да се промени значително до 2010г. според Националната иновационна стратегия (8.IX.2004) – то остава 0.51%, което е далеч от сегашното средно равнище за ЕС и ориентира от 3% за 2010 г., определен в Барселона. Още по-тревожно е състоянието на разходите, които правят предприятията за НИРД. На практика те остават на равнището от

---

^{*} Росица Чобанова, Павлинка Найденова, Радостина Бакърджиева. Икономически проблеми на иновационната политика в България – В: Стопански свят. Свищов, СА "Д.А.Ценов", 2005, 202 с.

около 20% от общите разходи за НИРД, характерно за периода от 1996 г. Държавната стратегия не предвижда те да се увеличават, още по-малко да се търси съотношението от 2/3 от общите разходи, т.е. националната иновационна стратегия не е съобразена с европейската, което освен политически ще има и редица негативни икономически последици.

Проведеното от колектива изследване доказва, че иновациите са основен стимул за икономическо развитие, но позитивното им въздействие за малки и отворени икономики, функциониращи в глобалния пазар, е свързано с целенасочено обществено въздействие чрез национална иновационна стратегия и политика. В България няма експлицитно обявена иновационна политика или държавни приоритети в тази област. Анализите на съществуващите мнения показват, че у нас не се разбира същността на тази политика, като най-често тя се смесва с научната. Но и политиката, която се провежда в областта на научните изследвания, е далеч от изискванията, определени от насоките на развитието в ЕС, присъединяването към който е приоритетна политическа задача. Там тя е неотменим елемент на иновационната политика и е подчинена на стратегическата цел икономиката на Европейския съюз да стане най-конкурентната в света до 2010 г. Всичко това определя сложността на разглежданата проблематика в книгата.

Изходната теза в изследването е, че ускореното превръщане на новосъздаденото или новопридобитото знание в реализиран на пазара продукт или услуга е основен стимул за икономическото развитие, а иновационната политика е решаващото средство за повишаване на иновационната активност. Тази теза произтича от досегашните изследвания на членове на колектива, които доказват, че глобализацията и ускорената промяна в технологиите определят иновациите като основен източник на икономически растеж. Изходната теза намира основания и във факта, че Европейската комисия разглежда иновационната активност на фирмите и наличието на иновационна политика в страната като предпоставка за успешното ѝ икономическо развитие, както и за икономическата ѝ интеграция в рамките на съюза. От тази гледна точка проблемите, дискутирани в представената книга, са изключително актуални.

Теоретико-методологичната основа на изследването на икономическите проблеми на иновационната политика в България е в рамките на подходите на позитивния икономикс. Обектът на изследването се определя от взаимната връзка между иновациите като процес и развитието на макро- и микроикономическо равнище, която намира израз в състоянието на иновационната активност. Целта на изследването се определя от неговия предмет, а именно – идентифициране на икономическите предпоставки, ограничения, стимули и препятствия пред въздействието върху иновационната активност, които формират задачите пред иновационната политика.

Във връзка с това целите, които си поставя колективът, са да се идентифицира и оцени състоянието на отделни аспекти и цялостната иновационна активност в страната, да се открият икономическите и управленските проблеми за повишаването ѝ и да се формулират изводи и предложения за решаването им.

Във връзка с това са изяснени теоретико-методологичните основи на анализа на отделните икономически проблеми, идентифицирано е и е оценено реалното състояние на иновационната активност на базата на историческо развитие и международен сравнителен анализ по отделни показатели. Специален акцент е поставен върху формулирането на приоритетите на иновационната политика от гледна точка на фирмите и техните очаквания относно съдържанието ѝ. С оглед на това са приведени резултати от наблюдения върху иновационната активност на някои предприятия в страната.

Основните методи на изследване включват събиране, анализ и обобщение на наша и чужда научна литература, статистически данни от различни източници, консултации с представители на бизнеса, държавното управление, банковия и нетърговския сектор.

Отчитайки широкоаспектността на проблематиката, колективът ясно съзнава, че не може да я обхване цялостно. Още повече, че в напредналите страни тя се разработва с координираните усилия на колективите на много институти. Във връзка с това се дискутират само проблеми от дългосрочно значение при формирането на иновационната политика, пряко свързани с политиката по присъединяването на страната ни към Европейския съюз. Конкретният обхват на изследването се дефинира във всяка отделна глава, където се формулират и конкретните резултати.

В първа глава са разгледани значението на иновационната политика, целта и подходите за нейното осъществяване, като накрая са посочени някои теоретико-методологични аспекти при формулирането ѝ.

Във втора глава е дефинирана ролята на знанията в контекста на иновационната политика. Характеризирани са стратегиите за преодоляване на технологичното изоставане от гледна точка на външните и вътрешните източници за достъп до знания. Анализирани са институционалните аспекти на превръщането на знанията в пазарен продукт. Специален акцент е поставен върху опита на Германия. Изследва се ролята на фирмите като субект на иновации в страните-кандидати за членство в ЕС, вкл. България.

Трета глава е посветена на икономическата реализация на знанията, като се определят икономическите характеристики на интелектуалната собственост, проблемите при нейното управление, институционалните аспекти на закрилата ѝ и насоките на модернизация на системата на интелектуалната собственост.

В четвърта глава е характеризирана заявителско-патентната активност в България и по-конкретно – икономическите функции на патента и

икономическите изгоди от патентния монопол, препятствията пред изобретателските нововъведения в предприятията и тенденциите в заявителско-патентната активност.

Целта на изследване в пета глава е да се оцени въздействието на икономическите реформи върху иновационната активност, като се акцентира върху влиянието на финансовата, административната и правната среда, както и на външната търговия. След това е направена оценка на иновационната активност, характеризираща ефикасността на иновационната политика, до голяма степен провеждана експлицитно, като за първи път са използвани официални показатели за иновационната отчетност. По-нататък са представени обобщени резултати от наблюдения сред представители на бизнеса, дефиниращи състоянието, проблемите и приоритетите пред националната иновационна политика. Накрая са формулирани теоретични и практико-приложни изводи за иновационната политика на България.

В заключение може да се обобщи, че *основните проблеми на иновационната политика* в книгата се свързват с намиране на пътища за използване на потенциала и сравнителните предимства за иновационно развитие на страната чрез инвестиции и чрез промени в институциите и политиката им. Основният фокус на иновационната политика са иновативните предприятия. Сред инструментите ѝ се дискутират подобряването на фискалната и административната среда; по-лесният достъп до капитал; стимулирането на започването на нов бизнес, на фирмите, създаващи и функциониращи на базата на нови технологии; по-лесната икономическа реализация на собствеността върху знанията, на ускоряването на спин-оф от обществените изследователски институти и др.

Как ще се използва знанието в една страна, става все по-актуален и значим въпрос за икономическото развитие и съответно политиката на фирмено и национално равнище. От тази гледна точка бих си позволил да препоръчам на авторите да продължат и по-нататък изследванията си, като акцентират върху проблеми като преодоляване на ниската иновационна активност на предприятията, приоритетите в националната иновационна стратегия и начина на тяхното дефиниране, конкретните механизми на координиране на политиката на бизнеса с тази на обществото на различни равнища, както и тези на взаимодействията на националната иновационна система с иновационните системи на страните от Европа.

Доц. д-р Васил Сивов